

Koronakommisjonen

Kommisjonen er oppnevnt i statsråd 24. april 2020

Referat

Referat fra Koronakommisjonens intervju med Statsråd Sanner

Intervju av	Statsråd Jan Tore Sanner, Finansdepartementet
Sted	Kommisjonens lokaler, Tollbugt. 12
Tid	18. januar 2021 kl. 10–11
Intervjuere	Stener Kvinnsland, Leder av Koronakommisjonen Egil Matsen, kommisjonsmedlem Astri Aas-Hansen, kommisjonsmedlem
Kommisjonsmedlemmer til stede digitalt	Pål Rørby, kommisjonsmedlem Christine Korme, kommisjonsmedlem Toril Johansson, kommisjonsmedlem Knut Eirik Dybdal, kommisjonsmedlem Tone Fløtten, kommisjonsmedlem
Ev intervjuobjektets bisittere	
Referent	Siri Halvorsen, sekretariatsleder og Thea Westhagen Edell, sekretariatet

1. Innledning av samtalen

Utvalgsleder presenterte kommisjonens medlemmer og sekretariat som var til stede og som fulgte intervjuet digitalt.

Sekretariatsleder gikk gjennom formaliteter knyttet til gjennomføringen av intervjuet, og påpekte at det skrives referat og tas lydopptak fra samtalen. Sekretariatsleder orienterte om at referatet og lydopptaket er interne dokumenter, som kommisjonen i utgangspunktet ikke gir innsyn i. Når arkivet overleveres til Arkivverket, vil offentlighet vurderes av Arkivverket etter offentleglova. Sekretariatsleder viste til at taushetserklæring er signert og understreket at brudd på taushetsplikt kan medføre sanksjoner. Sekretariatsleder presiserte at Sanner er underlagt instruks om å forklare seg/bidra til kommisjonens arbeid, jf. statsministerens instruks om tilgang til opplysninger for Koronakommisjonen. Den som intervjues kan uten hinder av taushetsplikt gi Koronakommisjonen opplysninger som er nødvendige for kommisjonens arbeid, jf. lov om informasjonstilgang m.m. for Koronakommisjonen § 2.

2. Sentrale spørsmål i dette intervjuet

De viktigste temaene i dette intervjuet er:

Involvering av andre sektorer enn helse før nedstengingen, RCU/regjeringen

Tema: RCU-regjering

Kvinnsland: Vi har en del temaer som vi ønsker å høre mer om. Det første vi er opptatt av er Regjeringens Corona utvalg (RCU), og forholdet til den ordinære regjeringskonstruksjonen. Kan du si noe om begrunnelsen for å opprette RCU, samt forholdet mellom RCU og regjeringsskonferanser?

Sanner: Dere er vel kjent med det møtet vi hadde i statsministerboligen 11. mars, hvor vi brukte en del tid på å diskutere hvilke rutiner vi skulle ha for håndteringen av koronapandemien og relaterte saker – både når det gjelder smittevern, men også de økonomiske konsekvensene. Det var veldig tydelig for oss at vi trengte hyppigere møter, og at vi så langt det lot seg gjøre måtte opprettholde de gode rutinene som er i regjeringssystemet for skriving av notater og foreleggelse, og å få inn ulike synspunkter. Samtidig var det behov for en mer effektiv saksbehandling som gjorde at vi måtte ha kortere frister. De fristene er dere vel kjent med. Hovedbegrunnelsen var at regjeringen både måtte håndtere ordinære saker, som man gjør i regjeringsskonferansene, samtidig som at vi måtte ha et utvalg, som besto av partilederne, finansministeren, justisministeren, helseministeren og de statsrådene som til enhver tid hadde saker. Det mener jeg har bidratt til at vi har hatt en så normal behandling som mulig, men likevel hatt effektive og korte frister.

Statsministeren har også helt fra 2013 vært veldig opptatt av at hele regjeringen skal være involvert i alle saker. Det var likevel på dette området nødvendig å ha et eget dedikert utvalg som jobbet med de koronarelaterte sakene. I en del sammenhenger har også koronasakene vært lagt i tilknytning til ordinære regjeringsskonferanser, og det gjør også at hele regjeringen har vært godt orientert.

Kvinnsland: Hva vil du si overordnet om erfaringene?

Sanner: Når det gjelder koronautvalget, mener jeg det var nødvendig. Hvis jeg fikk spørsmål om jeg ville anbefale at vi skulle gjøre det igjen i en tilsvarende krise, ville svaret vært ja. Det er likevel krevende, i og med at veldig mye av koordineringen av krisetiltak har ligget i regjeringen. Det er klart at det hele tiden er en balanse mellom det å få utredet og belyst sakene godt nok, samtidig som at beslutningene skal kunne tas raskt og effektivt. Det er en veldig krevende balansegang. Men det at alle de sentrale departementene har vært involvert, mener jeg bidrar til at sakene har vært tilfredsstillende belyst. Det er likevel klart at en statsråd og et embetsverk alltid vil ønske at vi kunne gått enda dypere ned i det. Men dette har vært en veldig uforutsigbar krise – både helsemessig og økonomisk. Det gjør at det har vært nødvendig å ha ganske raske beslutningsprosesser.

Kvinnsland: Ingen åpenbare farer, men kanskje litt variasjon for hvem som ble involvert. Er det det jeg hører?

Sanner: Nei, jeg mener at det ikke er det. Statsministeren har alltid vært veldig opptatt av at regjeringen som sådan skal være involvert i alle beslutninger, men her var det også nødvendig å kunne fatte raskere beslutninger. Ikke minst når det gjelder smittevern har vi sett at det har vært en forutsetning for å håndtere krisen.

Kvinnsland: Det har vist seg å være en veldig sektorovergripende krise. Vil du si at ordningen har vært egnet til å samordne regjeringen i den forstand?

Sanner: Ja, jeg mener det. Det er statsråder som har bred erfaringer fra andre områder og departementer. I denne krisen har jeg kjent på verdien av både å ha vært i Kommunaldepartementet (KMD) og i Kunnskapsdepartementet (KD). Tilsvarende har andre statsråder hatt ulike posisjoner. Det gjør at det er mye kompetanse.

Også at vi i RCU-møtene har hatt med oss Folkehelseinstituttet (FHI) og Helsedirektoratet (Hdir) har bidratt til god faglig belysning av de problemstillingene. Men det er alltid en diskusjon om man kunne vært enda bedre på det tverrsektorielle. Fra Finansdepartementet (FIN) tok vi initiativ til Holdenutvalget å stille økonomisk kompetanse til disposisjon for Hdir. Det mener jeg var veldig riktig og nødvendig. Vi har også i andre sammenhenger vært opptatt av å stille FINs kompetanse til disposisjon.

Det har på mange måter vært regjeringen som har koordinert og håndtert veldig mye av krisen. Det kan tenkes at man på et tidligere tidspunkt burde ha definert hvor man på embetsnivå trenger den tverrsektorielle kompetansen.

Tema: Samarbeid Storting - regjering

Kvinnsland: Et annet viktig samarbeid er forholdet til Stortinget. Vi har lært oss om koronautvalget som ble etablert der. Kan du si noe om uformell kontakt som det var naturlig å ha med Stortinget under de første månedene.

Sanner: Særlig i den første fasen så vi styrken i det norske systemet. Når det er en akutt krise står vi sammen. Der stilte Stortinget opp, og det var et godt samarbeid mellom regjering og storting.

Vi definerte også tidlig at FIN skulle spille en hovedrolle og en mer aktiv rolle enn FIN tradisjonelt spiller når det gjelder håndteringen av den økonomiske siden av ulike støtteordninger. En viktig begrunnelse for det var at vi så at mye av koordineringen kunne skje i Finanskomiteen fremfor i en rekke fagkomiteer. Alle disse ulike pakkene på den økonomiske siden gikk til Finanskomiteen.

Jeg inviterte meg selv til Finanskomiteen i en rekke sammenhenger. Jeg hadde også med embetsverk. Grunnen til at vi gjorde det var for å kunne få raskere beslutninger. For eksempel kom kompensasjonsordningen på plass veldig raskt, men der var det også veldig kritisk at den ikke ble for kompleks i den initiale fasen. Det gjorde at det var nødvendig å stille både meg som statsråd og embetsverk til disposisjon for Finanskomiteen. Det har vært ekstraordinært mye og tett kontakt mellom politisk ledelse, embetsverk og Finanskomiteen. Det har vært veldig nyttig. De har stilt svært gode spørsmål, og de har jo tett kontakt ut mot bedrifter og organisasjoner. Det har gitt oss en mulighet til å svare ut raskt, noe som bidro til at vi kunne få raskere implementering av disse ordningene.

Kvinnsland: Koronautvalget består av partilederne i Stortinget, og det var vel stortingspresidenten selv som hadde det formelle ansvaret. Var det et organ du benyttet deg av i vesentlig grad, eller som du hadde kontakt med utover Finanskomiteen og andre naturlige parter?

Sanner: Jeg tror – og jeg tar det på husken – at jeg kun møtte der én gang. Det var et organ som var viktigere for statsministeren, helseministeren og justisministeren. Jeg hadde så tett kontakt med Finanskomiteen, at det var primært Finanskomiteen som var viktig for min kontakt med Stortinget.

Kvinnsland: Jeg får inntrykk av at det var mer innenfor lovområdet at koronautvalget utøvde sin viktigste funksjon – i alle fall i den tidlige fasen, og snarere enn konkrete ting innenfor

økonomi. Det var vel Finanskomiteen som ble sentral i det arbeidet. Kan du kommentere det også?

Sanner: Jeg er enig i den vurderingen.

Tema: Involvering av andre sektorer enn helse før nedstengingen 12. mars

Kvinnslund: Neste tema er involvering av andre sektorer enn helse.

Matsen: Vi har vært inne på det allerede, men vi har noen spørsmål om involvering av andre sektorer rundt selve beslutningen om de inngripende tiltakene som ble tatt den 12. mars. Jeg kommer til å kalle det nedstengningen for enkelthets skyld. Kan du først si litt om hvordan FIN var involvert i vurderingen av behovet for disse tiltakene i oppløpet til 12. mars?

Sanner: Ansvar ble delegert til Hdir og helsemyndighetene i tråd med smittevernloven – det var vel 31. januar. Arbeidet med de inngripende tiltakene ble meg bekjent ikke drøftet med FIN. Dette var tiltak som var begrunnet ut fra smittesituasjonen, og det eskalerte kraftig i begynnelsen av mars. Det kom vel nye råd fra det internasjonale organet så sent som på morgenen den 12. mars. De tiltakene som var begrunnet ut ifra smittehensyn, var – meg bekjent – FIN ikke involvert i. Men vi så behovet i etterkant, og det var grunnen til at vi tok initiativet til Holdenutvalget, og stilte vår kompetanse til disposisjon for helsemyndigheten.

Matsen: Opplever du at helsemyndigheten har benyttet seg av den kompetansen etter at dere stilte den til disposisjon utover i mars?

Sanner: Definitivt. Det var vel finansråden som tok kontakt med Guldvog rundt 20. mars. Vi satt vel ned utvalget 25. mars, hvis jeg ikke husker feil. Det ble veldig positivt mottatt. Det er klart at helsemyndighetene har helsefaglig kompetanse, mens FIN har kompetanse til å se de samfunnsøkonomiske konsekvensene og bidra med kost-nytte-vurderinger. Jeg vurderer Holdenutvalget, og den gruppen som jobbet med å vurdere de tiltakene som ble gjennomført, som svært nyttig. De bidro også i diskusjoner rundt insentiver i ordninger etter hvert. I Norge hadde vi også diskusjoner blant økonomer om hvilken strategi som ville være best. Er det å bremse eller å slå ned? Der kom også Holdenutvalget til at det å få smitten ned også er et viktig økonomisk hensyn, fordi man raskere kan åpne opp igjen.

Matsen: Du har allerede nevnt møtet i statsministerboligen den 11. mars, og at det var der det ble besluttet å opprette RCU. Ble det der også diskutert konkrete tiltak som ble innført dagen etter?

Sanner: Nei, jeg kan ikke huske at vi gikk inn på konkrete tiltak. Men det var en uro i de dagene, og særlig knyttet til skolene. Det var også et møte med de parlamentariske lederne, og vi så at foreldre var urolige og flere ville holde barna sine hjemme. Dette var en diskusjon som gikk i kommuner som begynte å stenge ned. Det er klart at noe av det som er viktig i en slik akutt krise er å skape trygghet. Mange av de tiltakene som ble innført, skulle bidra til en tydelig kommunikasjon og skape trygghet, men selvfølgelig også bidra til å få ned smittespredningen.

Matsen: Skoler og barnehager var det mye diskusjon om i de dagene. Var du som finansminister enig i at barnehagene og skolene skulle stenges?

Sanner: Jeg var enig i det i den situasjonen. I den situasjonen mener jeg at det var nødvendig, også fordi det etablerte seg en usikkerhet i befolkningen. Man så en kombinasjon av kommuner som stengte og foreldre som holdt barn hjemme. Med den kunnskapen vi hadde da mener jeg at det var riktig. Men det er ingen tvil om at vi også i regjeringen hele veien har hatt mange diskusjoner om barnehager og skoler, og hvilke konsekvenser det har.

Matsen: Hvis jeg stiller samme spørsmål knyttet til privat næringsliv. Det er jo mange næringer som ble direkte instruert av myndighetene om enten å redusere eller fullstendig stenge ned sin virksomhet. Var du som finansminister også enig i den beslutningen?

Sanner: Ja, det var jeg, og det er jeg fortsatt. I den situasjonen vi var i da, er jeg ikke et øyeblikk i tvil om at det å slå ned smitten også var det viktigste økonomiske tiltaket. Det har jeg brukt mye tid på å diskutere med både mine nordiske og europeiske kollegaer. Jeg er også nordisk samarbeidsminister, så jeg har hatt mye kontakt med nordiske kollegaer, men også i europeisk sammenheng. Jeg mener at det vi nå har sett er at helsepolitikk er viktig økonomisk politikk. Vi har hatt mange økonomiske tiltak, men det aller viktigste økonomiske tiltaket er å slå ned smitten. Når man ser på vurderingene fra OECD, IMF og de andre, har vi – så langt, og jeg må understreke så langt – lyktes godt sammenlignet med andre. Det gjelder både ved håndteringen av smitten og økonomi. Det er vel bare Tyrkia og et av de baltiske landene som har hatt et mindre fall i BNP i 2020. Jeg tror den viktigste årsaken til det har vært at vi har hatt rimelig god kontroll på smitten. Men vi ser også hvor uforutsigbart dette er. Det er historien om Irland, som var blant de beste og som plutselig har blant de høyeste smittetallene i Europa. Det er jo denne ekstreme usikkerheten som gjør at vi hele tiden har vært opptatt av å være føre var, og så får andre vurdere om vi hele veien har lyktes med det.

Matsen: Det har vært interessant å observere at det ikke er en åpenbar avveining mellom å iverksette strenge smitteverntiltak og få en god økonomiske utvikling. Var det også vurderingen i FIN i mars da dette ble innført?

Sanner: Ja, det var min vurdering at det var nødvendig. Samtidig fantes det ikke noe fasit i den situasjonen vi var i da. Derfor mener jeg også at den faglige debatten som var rundt dette var viktig. Det ble vist til Sverige, og i etterkant har vi sett at det har gått bedre i Norge enn i Sverige – i alle fall så langt. Den faglige debatten mener jeg er viktig, og det skal det være i et departement. Men min klare oppfatning er at tiltakene var nødvendige.

Matsen: Hvis vi går tilbake til beslutningen 12. mars: Var statsråden på forhånd klar over hvor omfattende myndighet Hdir og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har i henhold til smittevernloven?

Sanner: Jeg kunne nok ikke alle detaljene i det, men jeg var kjent med beslutningen i slutten av januar der de fikk delegert myndigheten. Men alle detaljene hadde jeg ikke oversikt over på det tidspunktet.

Matsen: Når ble du som statsråd informert om nedstengningen som ble annonsert 12. mars kl. 14:00?

Sanner: Der ble jeg informert på linje med de andre statsrådene. Vi fikk vel en sms med et forvarsel om det. Det var helsemyndighetene som laget den tiltakslisten, så var statsministeren og helseministeren inne i sluttvurderingene av dette.

Matsen: Skal vi forstå det slik at dere diskuterte spesielt skoler og barnehager 11. mars, men den øvrige tiltakspakken ble kjent for statsråden da den ble offentliggjort den 12. mars?

Sanner: Det som ble diskutert i de siste dagene før 12. mars, var den uroen vi så knyttet til skolene. Det var vel særlig Oslo og et par andre som var ute. Men vi diskuterte ikke den konkrete tiltakslisten. Det var det helsemyndigheten som hadde ansvaret for. Dette må sees i lys av den akutte krisen som var, og den raske eskaleringen av smitten. I flere sammenhenger har man tatt raske beslutninger, og så har tiltak blitt justert i etterkant. Det er

igjen denne balansen mellom å ha gode vurderinger og å faktisk kunne handle raskt når det er nødvendig.

TEMA: Strategier for å håndtere pandemien

Kvinnsland: Du har for så vidt beskrevet en del med strategien om brem vs. slå ned. Du har sagt at dere relativt tidlig ble enige om at det var gunstig å slå ned, både av hensyn til smitte, men også av hensyn til de samfunnsøkonomiske konsekvensene. Var det like tydelig helt i starten?

Sanner: Det er alltid vanskelig når man ser det i etterkant, i fare for at man rasjonaliserer beslutninger. Mange av de tiltakene som ble innført var tiltak som også ble iverksatt i andre land. Erkjennelsen av at vi måtte slå ned smitten kom ganske raskt. Så var det mitt ansvar som finansminister å vurdere hvilke konsekvenser det ville ha for bedrifter og virksomheter, men også finansmarkedene. Vi visste at Norges Bank skulle ha rentemøte en uke etter. Jeg tok opp på vårt morgenmøte den 12. mars om Norges Bank kunne fremskynde det møtet, ikke minst av hensyn til den motsykliske bufferen. Det vi er bekymret for i denne typen kriser – én ting er jo smitten, men på den økonomiske siden er man bekymret for at det som er en helsekrise deretter blir en økonomisk krise, så en ledighetskrise, og etter hvert en finanskriser. Vi hadde stor oppmerksomhet på de ulike markedene og hvordan dette slo ut. Noe av det viktige var ganske raskt å skape ro i finansmarkedene. Da valgte Norges Bank å fremskynde sitt rentemøte og anbefalingen til oss om å sette ned den motsykliske bufferen. Det var viktig, mener jeg, for å bidra til å skape ro i finansmarkedene.

Kvinnsland: Hvis vi ser på tradisjonelt beredskapsplanverk, så har det ikke vært stor vektlegging av konsekvenstenkningen av smitteverntiltak. Snarere har det dreid seg om sykdomsbyrde, belastning av helsetjeneste og fravær fra arbeidslivet på grunn av sykdom i seg selv. Vil du si at det har skjedd et paradigmeskifte i vår forståelse av dette basert på den erfaringen vi når har?

Sanner: Ja, jeg tror ikke det kan være noe tvil om at en krise som dette bidrar til endring, og at man vil ta med seg de erfaringene vi har fra denne krisen når vi får nye kriser. En sidebemerkning her er at når det gjelder de økonomiske tiltakene har vi aldri stått i en krise som dette før. Vi har erfaring fra bankkrisen på 90-tallet, dotcom-bølgen, oljekrisen i 2014-2016, hvor man har erfaring fra ulike tiltak. Noe av det FIN brukte tid på i forkant av krisen, var å hente opp hvilke erfaringer man har med ulike tiltak fra tidligere. Det samme er jeg sikker på at man vil se på når det gjelder beredskap og håndtering av smittevern. Det er også mitt inntrykk, og finansråden har sikkert utdypet det mer. Mitt inntrykk er at man har vært mer opptatt av fravær og sykdom enn de andre konsekvensene av smitteverntiltak.

Vi har likevel veldig fleksible og dyktige folk i departementene og etatene som har håndtert dette på en imponerende måte. Jeg har også tatt det opp jevnlig på våre sjefsmøter, for å få orientering om hvordan det håndteres i etatene, om det er noen utfordringer, og hvordan det går med dem som har hjemmekontor og som har hatt det over en lang periode. Man har klart å holde systemet i gang, også i en situasjon som har vært helt ekstraordinær.

Kvinnsland: Hvis du skal oppsummere hva balansen mellom hensynet til å bekjempe viruset og hensynet til å opprette økonomisk aktivitet – vil du si at det har blitt et syn på dette som er nyttig for fremtiden?

Sanner: Ja, i alle fall i denne type kriser – helsekriser som en pandemi er. Der er min klare oppfatning at det å ha kontroll på smitten er det viktigste økonomiske virkemiddelet. Det er en forutsetning for å kunne ha økonomisk aktivitet. Men så har det vært nødvendig med omfattende tiltak for å kunne skape trygghet for de bedriftene som over natten mistet sine inntekter, men hvor utgiftene fortsatte å rulle. Det har vært bakgrunnen for de økonomiske

tiltakene som har vært gjennomført. Det er å kunne bidra til at levedyktige bedrifter kommer gjennom krisen. Viktigheten av å ha kontroll på smitte, som er så uforutsigbar, er det ingen tvil om at har vært helt nødvendig.

Kvinnsland: Proporsjonalitet, eller forholdet mellom sykdomsbyrde og tiltaksbyrde på makro- og mikronivå, er en lærdom av dette?

Sanner: Ja, det er en lærdom av det – at det er viktig. Men så er det i de små beslutningene mange avveininger må tas. Vi har hatt mye diskusjon om stengte grenser. For å ta ytterpunktene; på den ene siden har du nordmenn som gjerne vil reise til hytta i Sverige, og på den andre siden har du det som er viktigere, nemlig kontakt med familiemedlemmer i andre land og bedrifter som er avhengig av utenlandsk arbeidskraft. Der har vi mange små beslutninger, hvor det er ulike hensyn som må veies mot hverandre.

TEMA: Håndtering etter den første smittebølgen

Kvinnsland: Håndteringen etter den første smittebølgen; hvordan vil du si at erfaringene fra den første bølgen påvirket strategi og valg av tiltak i det videre forløpet?

Sanner: På flere plan. Det ene er at både regjeringen, bedriftene og virksomhetene vet mer om hvilke konsekvenser det har. Hvis vi går tilbake til den første smittebølgen, var økonomien i fritt fall, og prognosene for fallet i BNP var vel på opp mot 8 %. Slik at det var en ekstrem usikkerhet, både i Norge og i resten av verden. Nå, i denne fasen, har vi mer kunnskap om smitteverntiltakene og hvordan de virker, og bedriftene føler større grad av trygghet. Jeg tror også det at vi var så tidlig ute og sa at vi ville gjøre det som er nødvendig for at vi skal komme godt ut av krisen, har bidratt til å skape større ro i finansmarkedene og i bedriftene fordi de vet at det er en sterk stat som stiller opp når det er nødvendig. Den erfaringen er det ingen tvil om at har vært viktig i den usikre situasjonen vi har hatt utover høsten.

Men det vi så for oss var at det kunne gå begge veier. Vi kunne komme i en situasjon hvor smitten gikk nedover og vi kunne åpne enda mer. Eller det kunne bli en forverret smittesituasjon. Og der er vi fremdeles. Det vi brukte en del tid på i høst – det kunne vi nok også gjort før – var å bruke enda mer tid på scenariotenkning. Vi tenkte på de ulike scenarioene for smitten, og hvilke tiltak som da ville være viktig. Fordelen nå i møte med bølge to er at verktøyene har vært på plass. På den økonomiske siden har det vært kompensasjonstiltak, lånegarantiordning, utsettelse av skatter og avgifter. Mange av verktøyene har vært der, og så må de dimensjoneres.

Kvinnsland: Mange vurderte sjansene for bølge to som relativt sannsynlig. Kan du si noe omkring det tidsløpet – altså når det strammet seg ordentlig til igjen?

Sanner: Det var godt ute på høsten. Hvis vi går tilbake til juni, så man både Norge og i andre land at smitten gikk ned og at flere land ble grønne. Man håpet at det skulle gå den riktige veien. Men utover høsten – og det var kanskje særlig etter høstferien, hvor vi så at smitten gikk opp. Flere hadde vært ute og kom tilbake. Da så vi at det gikk mot en ny smittebølge i andre land, og da var vi forberedt på det også i Norge. Kompensasjonsordningen skulle egentlig fases ut i august. Der hadde vi tett dialog med partene i arbeidslivet, som vi har hatt veldig nær kontakt med gjennom hele krisen. Vi hadde kontakt gjennom sommeren og begynnelsen av høsten, hvor det var en felles oppfatning av at det var kultur og reiseliv som ville være særlig rammet utover høsten. Deretter så vi at smitten tok seg opp igjen, og at det ville slå mye bredere.

Kvinnsland: Vil du si ut ifra tiltakene som ble innført, og ut ifra erfaringen man hadde og at man i noen grad hadde hatt scenariotenkning, at man var hakket for sent ute igjen? Eller var man passe på tidspunktet da man innførte disse?

Sanner: Det må nesten andre vurdere. Vi har hele tiden vært opptatt av å være føre var. Statsministeren har jo også orientert offentlig at vi diskuterte full nedstenging i forkant av julen, eller i etterkant av julen. Vi brukte ganske mye tid midt på høsten/sent på høsten på å diskutere ulike former for ytterligere nedstenging. Det er klart at i det arbeidet så man særlig betydningen av den tverrsektorielle kompetansen og kontakten, mellom helsemyndighetene, FIN, Næringsdepartementet (NFD), og Arbeids- og sosialdepartementet (ASD). Det er NFD og FIN som særlig kan vurdere en del av kost-nytte-effektene.

Kvinnsland: I proposisjonen FIN la frem 29. mai skriver dere at man nå var på vei inn i en fase hvor man måtte «få hjulene i norsk økonomi godt i gang igjen». Hva mente dere med det?

Sanner: Tidlig delte vi krisehåndtering inn i tre faser når det gjaldt den økonomiske håndteringen. Den akutte fasen, hvor det var mye snakk om likviditet til bedriftene. Fase to med mer bransjerettet støtte og kompensasjonsordningen. Til slutt fase tre om veien ut av krisen. Vi la frem, og det er kanskje den proposisjonen du viser til, veien ut av krisen. Der mente vi at når man tok smitteiltakene ned, var det også viktig å bidra til å få økonomien opp. Vi har hele tiden vært opptatt av at de økonomiske tiltakene må spille på lag med smitteverntiltakene. Det er smitteverntiltakene som på mange måter definerer den økonomiske aktiviteten. Når man har strenge smitteverntiltak har det vært riktig å bidra med kompensasjon, fordi man skal holde aktiviteten nede. Men når man tar smitteverntiltakene ned, bør man gå fra kompensasjon til å bidra til aktivitet og omstilling. Det har vært litt krevende å kommunisere. Mange vil jo si at man må ha forutsigbarhet, og at ordningene derfor bør vare. Mitt svar har da vært at vi skal ha økonomiske tiltak så lenge krisen varer, men de økonomiske tiltakene må være tilpasset smitteverntiltakene. Da er det smitteverntiltakene som egentlig definerer hvordan de økonomiske tiltakene kan spille på lag med det.

Aas-Hansen: Tenkte dere da den proposisjonen ble fremmet at de strenge tiltakene var over?

Sanner: Jeg tror vi, også i den proposisjonen og i all annen kommunikasjon, hele tiden kommuniserte usikkerheten – at vi ikke vet hvordan smitten utvikler seg. Men på det tidspunktet var vi inne i en fase hvor smitteverntiltakene gradvis ble justert. Da var det viktig å få en del av de permitterte tilbake i jobb. Det er også en side ved krisen, som er min og regjeringens bekymring, at krisen skal bidra til at de med minst utdanning, lavest lønn og svakest tilknytning til arbeidslivet skal støttes varig ut. Det å få permitterte tilbake i jobb har derfor vært en hovedprioritering i de fasene hvor smitteverntiltakene har blitt tatt ned.

Kvinnsland: Det har vært veldig mange runder med avvikling og nyetablering av støtteordninger, med mange ulike behov som har variert over tid. Kunne ordningene i større grad vært utformet slik at de var robuste for svingninger i smittesituasjonen i seg selv? Slik at man ikke måtte avvikle og nyetablere, men at det var robusthet i ordningen.

Sanner: Noen tiltak er det. Lånegarantiordningen for eksempel. Allerede en uke etter krisen, eller den samme helgen som krisen kom, signaliserte vi en pakke på 100 milliarder til statens obligasjonsfond og lånegarantiordningen. Lånegarantiordningen varte fra vi fikk den på plass, og vil vare frem til sommeren. Så har vi gradvis forbedret den etter hvert som ESA-regelverket har gitt oss rom for det. Muligheten til å få utsatt innbetaling av skatter og avgifter er også – etter min oppfatning – en robust ordning. Det som er viktig er at når man har strenge smitteverntiltak kan man ikke samtidig stimulere den økonomiske aktiviteten, og

kompensasjonsordningen er en ordning som er tilpasset en situasjon hvor smitteverntiltakene er strenge. Men det er klart at forventningene fra organisasjonene og Stortinget er at ordningene skal vare. Da er det også min oppgave og regjeringens ansvar å forsøke å tenke på hva som vil være de langsiktige konsekvensene av denne typen ordninger. Hvis man sier at man skal ha en romslig kompensasjonsordning i et helt år, vil det kunne bidra til at bedriftene vil senke aktivitet for å få statlig støtte. Det er et uheldig insentiv. Det er noe av FINs viktige rolle i dette. Ja, vi må tenke på hvor mye penger vi totalt sett skal bruke, men også på hvilke insentiver vi skal ha i ordningene. Det er også grunnen til at vi på den første delen av kompensasjonsordningen tok kompensasjonsgraden ned frem mot august. Det var fordi vi så at den økonomiske aktiviteten kunne komme opp igjen.

Så har det kommet forslag om å putte ulike elementer inn i denne ordningen for å kompensere for de negative insentivordningene. Men når vi har sett på de forslagene, har vi kommet til at det kan bidra til andre uheldige insentiver. Da prioriterte vi veldig tidlig, og det kommuniserte vi også, at vi måtte tenke enkelthet og at pengene må raskt ut, men at det kommer til å være urettferdigheter. Det kommer til å være bedrifter som ikke får støtte, men som kanskje burde ha fått det. Men der talte hensynet til å få det raskt på plass aller mest.

TEMA: Gjenåpning av grenser mot Norden og Europa i juni og juli

Aas-Hansen: Til gjenåpning av grenser som skjedde i juni og juli. Hva var dine og departementets vurderinger omkring åpning for reisende fra Norden og Europa i sommer?

Sanner: Vi hadde flere saker i RCU om dette, og særlig fra – nå tar jeg det ut ifra husken – midten av mai og ut i juni. Jeg tror ikke man kan si at det har vært veldig store forskjeller i syn mellom departementene, men vi har hatt mange vurderinger av dette i regjering. Både min og regjeringens holdning har vært at vi skulle være tilbakeholdne. Jeg tror at vi i ettertid kan si at vi er blant de landene i Europa som har vært strengest på innreise. Vi hadde et veldig sterkt press fra Sverige blant annet. Etter hvert som man så at flere og flere land ble grønne, ble det åpnet mer. Jeg påpekte vel, i likhet med andre, at man ikke måtte åpne så mye at det bidro til mer smitte. Jeg tror jeg vil si det på den måten at regjeringen hadde grundige vurderinger av dette – både hva man skulle åpne for, når man åpnet, og hvilke avbøtende tiltak man skulle ha.

Aas-Hansen: Hva var det avgjørende for at man åpnet?

Sanner: Det var at smitten var på vei ned i resten av Europa, og at flere og flere land ble grønne. Det var dels en diskusjon om unntakene knyttet til familiemedlemmer og arbeidsreisende. Der ble det gitt noen unntak for arbeidsreisende, men det var i en situasjon hvor smitten var på vei ned, og hvor man iverksette tiltak for de som fikk komme med karantene osv. De tiltakene ble jo skjerpet utover høsten da man så at smitten var på vei opp igjen. Det var også i en situasjon hvor man så på land og ikke på regioner. Det er kanskje også noe man kan se i etterkant: det kunne være høy smitte i en region, men lavt i landet. Det som var vurderingene gjennom våren var at det kun var for Norden at man kunne se på region, mens for resten av Europa måtte man se på hele landet.

Aas-Hansen: Først om det generelle, og så kommer jeg tilbake til arbeidsreisende. På det generelle, var det klare vurderinger knyttet til smitterisikoen?

Sanner: Ja, det var det. Og vår holdning var at vi skulle holde igjen, og vi holdt mer igjen enn veldig mange andre land på den gjenåpningen.

Aas-Hansen: Var du enig i beslutningen om å gjenåpne da den ble tatt?

Sanner: Alle statsråder er enig i de beslutningene regjeringen tar. Svaret på det er ja.

Aas-Hansen: Var nestleder Jan Tore Sanner enig i den beslutningen som ble tatt?

Sanner: Ja.

Aas-Hansen: Så til arbeidsreisende. Hvordan vurderte man smitterisikoen der, og risikoen for oppblomstringen av smitte knyttet til de arbeidsreisende?

Sanner: Jeg mener at det var gode og grundige vurderinger av det. Vi hadde flere saker i regjeringen, og vi får vurderingene fra både FHI og Helsedirektoratet. De deltar også på de delene av RCU-konferansene. Det var gode vurderinger i regjeringen på det. Som jeg har vært inne på tidligere er det en avveining av ulike hensyn. Mange familier som ønsket å se familiemedlemmer igjen er en del av det, og det andre er arbeidstakere og bedrifter som er helt avhengig av arbeidstakere fra utlandet. Jeg mener at det var gode vurderinger rundt det og en diskusjon om hvilke avbøtende tiltak man kunne ha. De ble som kjent skjerpet og strammet inn etter hvert som man så smitten utover høsten.

Matsen: Du nevnte at Helsedirektoratet og FHI deltar når det er relevant i RCU. Opplever du at de også gir vurderinger av byrden av tiltak, eller er det bare smittevern de gir regjeringen råd om i de forane?

Sanner: Det er primært smittevern. Men det er også en diskusjon vi har hatt hele veien på hensynet til barn, ungdom og sårbare grupper. Det har også vært en del av vurderingene som har kommet fra FHI og Hdir. Så har KD hatt egne vurderinger for barn og ungdom, og det har stått veldig høyt på vår dagsorden. Men det er klart at de økonomiske vurderingene er et hensyn som FIN primært skal bidra med. Etter hvert som vi fikk koblingen mellom Hdir og den økonomiske kompetansen mener jeg at det ble bedre gjenspeilet.

Aas-Hansen: Når det gjelder unntaket som ble innført 22. juni for arbeidstakende som hadde levert negativ test – i hvilken grad var omfanget av arbeidsreisende kartlagt før en bestemte dette unntaket?

Sanner: Det kan jeg ikke svare på her og nå. Det tror jeg nesten at HOD eller JD må utdype.

Aas-Hansen: Men var FIN inne i forkant av vurderingen av å gjøre unntak for arbeidsreisende?

Sanner: Der hvor vi har fått forelagt RCU-notatet har vi gitt merknader til dem. I tillegg kom diskusjonene som er i RCU og i regjeringen. Da har jeg alltid møte med embetsverket i FIN, hvor vi går gjennom de ulike vurderingene og avveiningene.

TEMA: Gjenåpning av samfunnet innenlands

Kvinnslund: Vi har også vært opptatt av gjenåpningen av samfunnet innenlands. Vi ønsker å ta opp avveiningene ved gjenåpningen av barnehager og skoler. Hadde du/dere innspill til prosess og i hvilken grad ble de hensyntatt?

Sanner: Min grunnleggende holdning er at barn skal være i barnehager og skole. Min holdning til det har vært at når det har vært faglig forsvarlig å gjenåpne, burde vi gjøre det. Det vi hadde en diskusjon rundt, var tidspunktet for det. Fordi en ting er at Hdir og FHI kan foreta en faglig vurdering av at det er forsvarlig, men vi er også avhengig av at lærerne føler trygghet og at foreldre sender sine barn i barnehager og skoler. Det blir den samfunnsinnsikten som regjeringen har, som gjorde at vi diskuterte tidspunktet for gjenåpning. Det var ikke noe uenighet på tidspunktet, og de vurderingene. Det var enighet om at det skulle åpnes, og så var det mer diskusjon på hvordan det skal gjøres. Det handler

om at det både er faglig anbefalt, men også at lærere er forberedt og at familiene føler seg trygge. Hvis ikke man har alle de tre elementene får man ikke noen god gjenåpning.

Så har vi hatt diskusjoner utover høsten om universiteter, høyskoler og videregående. Det er klart at der er det en avveining. På den ene siden så man at det var en smitteoppblomstring ved flere universiteter og høyskoler. På den annen side er det også en risiko ved å si til studentene at de skal være hjemme, og sitte på hybelen alene å lese. De sosiale konsekvensene av det – de psykososiale, men også på et tidspunkt orker man ikke mer og oppsøker annen form for sosial kontakt. Det er veldig mange avveininger man må foreta i det. Vi ser at de strenge tiltakene som har vært har man også lyktes med i universitetene og høyskolene. Men vi har hatt mye diskusjon om situasjonen for sårbare barn og ungdommer. Det er en stor bekymring den tiden mange av dem har mistet – både på undervisning, men også på ensomheten jeg tror mange føler på.

3. Læringspunkter

Kvinnsland: Det har vært et annerledes år. Snart et helt år med aktiviteter og påkjenninger for myndigheter og embetsverk som savner sidestykke i vårt land på svært lang tid. Overordnet sett: hva er den viktigste lærdommen?

Sanner: Det er et stort spørsmål. For det første vil jeg si at vi er heldige i Norge.

Kvinnsland: Hva legger du i det?

Sanner: At vi har et veldig godt utgangspunkt. Det at regjering og Storting står sammen i en krise, mener jeg har vært veldig viktig. Den tilliten som er i det norske samfunnet med trepartssamarbeidet var ekstremt viktig i den første fasen, og med å få de økonomiske tiltakene raskt på plass. Det var veldig viktig at vi hadde veldig tett kontakt med NHO, LO, Virke og FinansNorge – at vi kunne snakke sammen og være trygge på at de tiltakene vi iverksatte kom raskt på plass. At vi har en offentlig sektor og et embetsverk som omstiller seg veldig raskt. Man er vant til å bruke tid, grundighet, faglige vurderinger, og utredningsinstruksen. Så skal man snu seg om til å ta utgangspunkt i det første kravet i utredningsinstruksen; hvilke problem skal man løse, men man kommer kanskje ikke så veldig mye under det. Den omstillingsdyktigheten mener jeg har vært viktig.

Så mener jeg at hovedstrategien med å slå ned smitten har vært helt avgjørende. Det er en foreløpig vurdering, og vi vet jo ikke hvor vi er når vi kommer i juni. Men hvis bildet vi nå ser også er bildet i juni, kan man si at hovedstrategien med å få kontroll på smitten har vært en veldig viktig lærdom.

Kvinnsland: Det er jo ingenting i veien for at det i 2023 kommer en ny virusinfeksjon. Tror du at vi systematisk vil lære av det vi har vært gjennom, slik at forberedthet og planverk er noe mer hensiktsmessig?

Sanner: Det er vel en «saying» om at man alltid forbereder seg på den krisen som var, og så er den nye krisen litt annerledes. Men jeg føler meg likevel trygg på at både dere og vi vil foreta grundige vurderinger, og se på hva som er allmenngyldig kunnskap.

Jeg har særlig sett på de økonomiske krisene. De er forskjellige hver gang, men det er likevel lærdom man kan trekke fra det. Fra bankkrisen på 90-tallet, og finanskrisen, lærte både vi og resten av verden at man må ha robuste banker. Det er ingen som vet hvor vi hadde vært i dag hvis den økonomiske krisen hadde slått ut i en finanskrise. Det er det ingen som snakker om fordi så langt har det gått bra i finansmarkedene, men det er ikke sikkert at det hadde gjort det om man ikke hadde lærdom fra de to forrige krisene. Det er et eksempel på at man trekker lærdommen inn i møte med nye kriser. Det er klart at en del av de tiltakene

vi iverksatte i forbindelse med oljeprisfallet, hvor vi listet 80 000 arbeidsplasser i løpet av kort tid. Et av tiltakene man jobbet med da var å gi utdanning på dagpenger. Vi har også dårlige erfaringer med å iverksette tiltak som først begynner å virke når man er på vei ut av krisen, men også andre tiltak som virker raskere.

Nå trekker jeg inn økonomibiten, men jeg tror man kan si noe av det samme på beredskap og håndtering av smittevern. Noe lærdom tar man med seg. Jeg tror du har helt rett i at det kommer en ny krise, og da vil man ha erfaring med de ulike tiltakene.

4. Avsluttende spørsmål

Kvinnsland: Er det noe du brenner inne med?

Sanner: Vi har vært gjennom veldig mye. Vi har vært mye inne på de økonomiske tiltakene. Vi har jo brukt mye penger, jeg mener at det i all hovedsak har vært nødvendig og riktig. * Men, oljepengebruken må tas ned igjen når krisen er over. Noe av det som blir krevende nå er å tenke veien ut av krisen.

**Tillegg etter gjennomlesing: men oljepengebruken må tas ned igjen når krisen er over*